

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2024

(Lezárt kutatások összefoglalói)

Tartalom

A vagyon elleni erőszakos bűnözés jellemzői	2
Mesterséges intelligencia és erőszakos bűnözés	3
Morfológiai változások a vagyon elleni bűncselekmények körében a 21. században	4
A gyógyszerhamisítás hazai jellemzői	5
A befagyasztást és az elkobzást elrendelő határozatok kölcsönös elismeréséről szóló 1805/2018 (EU) rendelet magyarországi alkalmazásának tapasztalatai.....	6
(A RECOVER nemzetközi projekt felkérése alapján)	6
A kapcsolati erőszak bűncselekmény jogalkalmazási gyakorlatának utóvizsgálata I. (feljelentés elutasítás, nyomozás megszüntetés).....	7
A terhelti és a sértetti jogok viszonya.....	8
Az emberkereskedelem jelensége a Covid19-pandémia árnyékában és a jogalkalmazók attitűdje.....	9
Új elkövetési formák, trendek és tendenciák az online térben elkövetett bűncselekmények körében	10
Az embercsempészet mint szolgáltatás: a pénz útjának nyomon követése, a vagyonvisszaszerzés lehetőségei a hawala-rendszerben és az európai joggyakorlatban.....	11
Az embercsempészek által szállított migránsok eljárásjogi státusza az európai joggyakorlatban	12
A terrorcselekményhez és a terrorcselekmény elkövetésével fenyegetéshez vezető okok, motívumok a hazai gyakorlat tükrében.....	13
A büntetés-végrehajtási intézetekben és a rendőrségi fogva tartás során elkövetett bántalmazás hivatalos eljárásban bűncselekmény jellemzői	14
A gyermekotthonban, az iskolában elkövetett közfeladatot ellátó személy elleni erőszak okainak és szociológiai hátterének vizsgálata	15
A gyermekpornográfia dogmatikai kérdései és jogalkalmazási problémái a megváltozott törvényi tényállás tükrében	16
A közvetítői eljárásban elfogadott jóvátételek jellege.....	17
A távollátás szabályozása a jogalkalmazási tapasztalatok tükrében.....	18
Az egyezségkötés megkülsüléséhez vezető okok és megfontolások a terhelt és a vádhatóság oldalán	18
Feketekereskedelem elleni küzdelem; fogyasztói szokások és motivációk az illegális dohánypiacon	19

AZ INTÉZET ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Nagy László Tibor

A vagyon elleni erőszakos bűnözés jellemzői

Hatályos büntető törvénykönyvünkben újszerű megoldásként – tekintettel az elkövetés jellegére, illetve a védett jogi tárgyra – a vagyon elleni bűncselekmények három külön fejezetben kerültek szabályozásra: a vagyon elleni erőszakos (XXXV. fejezet), a vagyon elleni (XXXVI. fejezet) és a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények (XXXVII. fejezet) cím alatt. A kutatás célja a vagyon elleni erőszakos bűnözés dogmatikai jellemzőinek, struktúrájának és dinamikájának, az elkövetési módszerekben történt változásoknak a feltárása, valamint az érvényesülő bűnüldözési és ítélkezési gyakorlat elemzése volt. Vizsgálati módszerként szakirodalom-, jogszabály-, dokumentum- és adatelemzést, valamint számítógépes adatfeldolgozást és értékelést alkalmaztunk. A négy vagyon elleni erőszakos deliktum (rablás, kifosztás, zsarolás, önbíráskodás) aktakutatása során összesen 724 bűncselekmény, 478 elkövető és 798 sértett adatait elemeztük. A regisztrált vagyon elleni erőszakos bűncselekmények száma 2012-ben volt a legmagasabb (6645), azóta jelentős és folyamatos csökkenést tapasztalhattunk 2021-ig (1793), majd ezt követően enyhe emelkedés észlelhető. 2023-ban 2129 regisztrált vagyon elleni erőszakos bűncselekmény valósult meg, amelyek közül a kifosztás (979) fordult elő leggyakrabban.

Megállapítható, hogy a legsúlyosabb vagyon elleni erőszakos bűncselekményeket, a *rablásokat* jellemzően városi környezetben, közterületen, nehéz anyagi helyzetben lévő, kriminális életvezetésű férfi tettesek, csekély elkövetési értékre, készpénz vagy mobiltelefon megszerzése céljából, alkalomszerűen, komoly tervezés, előkészületek és eszközhasználat nélkül, egyedül lévő, gyengébb testalkatú áldozatok vagy nők sérelmére, viszonylag csekély erőszak alkalmazásával, legfeljebb könnyű sérüléseket okozva követik el.

A *kifosztást* önálló bűncselekményként az 1978. évi Btk. vezette be, társadalomra veszélyességének súlyát tekintve a lopás és a rablás között elhelyezve. Eredetileg két elkövetési magatartással lehetett megvalósítani: idegen dolog elvétellel evégből lerészegített, vagy más erőszakos bűncselekmény hatása alatt lévő személytől. Lényegi változást hozott a 2009. évi LXXX. törvény, amely kifosztásként pönalizálta a védekezésre képtelen személytől való elvételt is. A megváltozott szabályozás következtében a cselekmények közel 90%-a védekezésre képtelen – többnyire alvó, sokszor ittas állapotban lévő – sértettek sérelmére történő lopást jelent. Az egyéb erőszakos bűncselekményektől eltérően az elrendelt nyomozások eredményessége rendkívül rossz, ezek négyötödét fel kellett függeszteni, mert nem sikerült megállapítani az elkövető kilétét. Ez főként arra vezethető vissza, hogy gyakran – öntudatlan állapota miatt – a sértett sem emlékszik az eseményekre. A kifosztás tipikusan a fővárosra jellemző: a bűncselekmények mintegy 70%-át Budapesten követik el.

A *zsarolásoknál* a hagyományos elkövetési módok mellett egyre gyakoribbak az elektronikus úton, például tömegesen elküldött zsaroló e-mailek által végrehajtott cselekmények, amikor eshetőleges a feljelentést tevők és ezáltal a sértettek száma. A zsarolás specialitásának tekinthető az egyik minősítő körülmény, az élet vagy a testi épség elleni, illetve más hasonlóan súlyos fenyegetéssel való elkövetés kimagasló számú megvalósulása, amely az utóbbi három évben 36-47%-os arányban fordult elő. A profilaxis céljából fontos annak hangsúlyozása, hogy még barátok számára is rendkívül komoly rizikót jelent

intim fotók, videók küldése, amely a későbbiekben könnyen zsarolhatóvá tesz, és az is kiszámíthatatlan, hogy az ilyen felvételek kikhez jutnak el.

Az *önbíráskodás* speciális bűncselekménynek tekinthető, mivel megvalósítása esetén az elkövető részéről egyfajta jogos motívum jelentkezik, az általa elérni kívánt cél gyakran akceptálható, a végrehajtás módja viszont nem helyeselhető. Hosszú ideig meglehetősen periférikus deliktumnak számított, évente csupán néhány tucatnyi előfordulással, a kilencvenes években azonban párját ritkító, hússzoros arányú intenzív növekedés jelentkezett, amely a büntetési tétel jelentős szigorítását eredményezte. Kutatási adataink alapján az ismertté vált önbíráskodások túlnyomó többségére mindazonáltal nem jellemző a pénzbehajtó bandák általi szervezetszerű elkövetés.

A *vagyon elleni erőszakos bűncselekmények* az erőszakos bűncselekmények sajátos esetei közé tartoznak, mivel elkövetésükkor a személy elleni erőszak nem cél, hanem eszköz; a végső cél a vagyoni előny, érték megszerzése. Nincs szabálysértési, sőt vétségi alakzatuk sem, kizárólag büntetési formában szabályozottak, valamint a súlyosabb megítélést eredményező értékhatár jelentősége is korlátozott. Kételyeket ébreszt ugyanakkor, hogy a fejezet struktúrája mennyire tekinthető konzekvensnek és homogénnek, mivel egyrészt – a megváltozott jogi szabályozás következtében – a kifosztások döntő hányadát az elkövetők nem erőszakos magatartással valósítják meg, hanem védekezésre képtelen személy sérelmére történő dologelvétellel, másrészt viszont az erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel elkövetett jármű önkényes elvételek nem tartoznak e körbe.

Virág György – Solt Ágnes

Mesterséges intelligencia és erőszakos bűnözés

A mesterséges intelligencia (MI) rohamos fejlődése és széles körű elterjedése radikálisan átalakítja mindennapjainkat, jelentős hatással van a bűnözés természetére és a bűnüldözési gyakorlatokra egyaránt. A tárgyévben indult kutatás célja elsősorban az volt, hogy ráirányítsa a figyelmet arra, miért nélkülözhetetlen a kriminológia számára az MI rendszerek és a bűnözés kapcsolatának mélyreható vizsgálata. Az MI technológiák – különösen a nagy nyelvi modellek, mint a ChatGPT – egyrészt lehetőséget adnak a bűnüldözés és a társadalmi kontroll hatékonyságának növelésére, ugyanakkor új bűnözési formákat is lehetővé tesznek.

A kriminológiai szakértők közül sokan azért ódzkodnak az MI és a bűnözés összefüggéseinek tanulmányozásától, mert úgy érzik, hogy nem rendelkeznek megfelelő technikai ismeretekkel, pedig a szerepük kulcsfontosságú a technológiai fejlődés társadalmi és jogi hatásainak értelmezésében.

A kutatás célja volt az MI rendszerek, különösen a nagy nyelvi modellek és az erőszakos bűncselekmények közötti kapcsolat vizsgálata is. A kutatási jelentésben a hazai és nemzetközi szakirodalom feltérképezésén túl egy kísérletre is vállalkoztunk. Megkíséreltük rávenni a ChatGPT-t arra, hogy segítkezzen egy életellenes cselekedet kitervelésében. A sikeres segítségkérés érdekében egy fedőtörténetet találtunk ki: krimiíróként kértünk segítséget ahhoz, hogy regényünkben a lehető legvalószerűbben írassunk meg egy fel nem derített emberölési cselekményt, annak elő- és utóéletével együtt. A modell meglepően sok információt osztott meg velünk, de ennél is meglepőbb volt, hogy kreatív megoldása-

ival ötleteket adott arra vonatkozóan, hogyan lehetne a nyomokat eltüntetni és a nyomozás eredményességét ellehetetleníteni.

Az eredmények arra utalnak, hogy az MI alkalmas arra, hogy bűncselekmény kiterve-
lésében segítkezzen, annak ellenére, hogy a fejlesztők folyamatosan dolgoznak ennek
meggátolásán és számos biztonsági elemet építettek a rendszerbe.

Az MI fejlődése új típusú bűncselekményeket és eddig nem tapasztalt bűnüldözési le-
hetőségeket hozott létre. Ezek a technológiák azonban veszélyeket is hordoznak, amelyek
kezelése sürgető szabályozási és oktatási lépéseket igényel. A kutatás azt javasolja, hogy
az MI rendszereket szigorúbb felügyelet alá kell helyezni, miközben a társadalom tagjait
széleskörűen tájékoztatni kell a technológia előnyeiről és kockázatairól. A jövőbeli kuta-
tásoknak arra kell irányulniuk, hogy feltárják az MI-rendszerek hosszú távú társadalmi
hatásait, fejlesszék azok önszabályozó képességeit, és meghatározzák, hogyan biztosítha-
tó, hogy az MI valóban a társadalom javát szolgálja anélkül, hogy veszélyeztetné annak
biztonságát és jólétét.

Kó József

Morfológiai változások a vagyon elleni bűncselekmények körében a 21. században

A kutatás keretében a vagyon elleni bűncselekmények bűnügyi statisztikai adatait vizsgáltuk.

A legfontosabb változást a nem erőszakos vagyon elleni bűncselekmények körében a
2013. évet követő időszak jelentős esetszám-csökkenése jelentette. Az ezredforduló
idején még 300 000 körüli esetszámok a 2010-es évek második felére már nem érték el
a 100 000-et. A legkisebb regisztrált esetszám 2021-ben 65 155 bűncselekmény volt.
Ilyen nagyfokú csökkenésre korábban még nem volt példa. (A rendszerváltást követő
bűnözési hullám lecsengésekor is csökkentek a regisztrált esetszámok, de akkor kisebb
mértékű és időben elhúzódóbb volt a változás.)

A csökkenést több tényező együttes hatásával magyarázhatjuk.

1. Az „új Btk.” (2012. évi C. törvény) hatálybalépésével adminisztratív változások
következtek be a vagyon elleni bűncselekmények körében. A korábban ide tartozó
bűncselekmények egy része más fejezetbe került: bitorlás, hitelsértés, jogkezelési
adat hamisítása, iparvédelmi jogok megsértése, tartozás fedezetének elvonása, szer-
zői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, illetve védelmének kijátszá-
sa. Ezek jellemzően, a szerzői jogok megsértésén kívül, kis gyakoriságú bűncselek-
mények. A szerzői jogok megsértéséhez kapcsolódó bűncselekmények azonban
viszonylag nagy számban fordultak elő, s ezek kikerülése 10-20 000 esettel keve-
sebb vagyon elleni bűncselekményt eredményezett.
2. A szabálysértési értékhatár módosítása (20 000-ról 50 000 forintra emelkedett) is
jelentősen, mintegy 50 000-rel kevesebb regisztrált vagyon elleni bűncselekményt
eredményezett. A korábbi években körülbelül 50 000 húsz- és ötvenezer forint kö-
zötti kárt okozó cselekményt tartalmazott a statisztika.
3. Az adminisztratív döntéseken túlmenően általános tendenciák is a csökkenés irá-
nyába mozdították el a bűnügyi statisztika adatait. Az ezredforduló környékén világ-
szerte megfigyelhető volt, hogy a fejlett ipari országokban csökkenni kezdtek a bű-
nözési adatok. A trend elsősorban a vagyon elleni bűncselekmények körében volt
jelentős. A vagyon elleni bűncselekményeken belül a betöréses lopások esetében

volt legnyilvánvalóbb az esetszámok zsugorodása. Az Egyesült Államokban és az Európai Unió tagállamaiban is megfigyelhető volt a betöréses lopások számának jelentős, 30–40–50%-os csökkenése. A hazai adatok még ennél is nagyobb fogyatkozást mutattak, kb. egyharmadára esett vissza a betöréses lopások száma a 2010-es évek második felére az ezredforduló idején regisztrált adatokhoz képest.

4. A népmozgalmi adatok változása is a bűncselekmények számának visszaesése irányába hatott. Az ezredfordulót követően jelentősen megfogyatkozott Magyarország népessége, s ezen belül a vétőképes korosztály létszáma is.

A csökkenés irányába ható tényezők együttesen a regisztrált bűncselekmények számának korábban soha nem tapasztalt visszaesését okozták. A kisebb esetszámok megjelenése nem csak a vagyon elleni bűncselekmények körében volt megfigyelhető, de mivel ezek fordulnak elő legnagyobb számban, itt volt legjelentősebb a hatás. Az összes regisztrált bűncselekmény száma 2020-ban kevesebb volt, mint csak a lopások száma 2000-ben.

A jelentős esetszám-csökkenés strukturális változásokkal is járt. A gyakoriságot vizsgálva továbbra is a lopás a legdominánsabb vagyon elleni bűncselekmény, de mára már ezek gyakorisága nem éri el az összes vagyon elleni cselekmény 50%-át. A második leggyakoribb bűncselekménnyé a csalások váltak. A cselekmények jellegéből adódóan a csalások gyakorisági számai jelentős fluktuációt mutatnak, de hosszabb távon vizsgálva az adatokat egyértelműen növekszik mind a gyakoriságuk, mind a jelentőségük. A csalásokkal okozott kár 20 milliárd forintos nagyságrendben mérhető.

A regisztrált csalások növekedése a betöréses lopások számának csökkenésével átrendezte a vagyon elleni bűncselekmények gyakorisági rangsorát. Az esetszámok visszaesése a rongálások jelentőségének növekedéséhez is vezetett. A rongálások gyakorisága ugyan az általános csökkenéshez igazodva redukálódott, de az okozott kár mértéke növekedett.

A vagyon elleni bűncselekmények körében bekövetkezett strukturális változásokhoz igazodva a nyomozó hatóságoknak is új prioritásokat kell meghatározniuk.

Ritter Ildikó

A gyógyszerhamisítás hazai jellemzői

Társadalmunk *pervazív medikalizációja*, amelyet a túlzott diagnózisok és gyógyszerfelírások jellemeznek, magas gyógyszerhasználatot eredményezett, ez pedig komoly népegészségügyi problémává vált. A gyógyszerhasználat elterjedtsége azonban nemcsak az egészségügyi szakemberek nem megfelelő gyógyszerfelírásából ered, hanem az öngyógyítás számottevő növekedéséből is. Az öngyógyszerezés iránti erős társadalmi igény kielégítésére a gyógyszerpiac számos, sőt – az e-kereskedelem térnyerésével – egyre növekvő lehetőséget kínál. Ugyanakkor, mivel ez egy igen széles és profitábilis piac, a legális csatornák és termékek mellett az illegális szegmens (tiltott vagy nem engedélyezett vagy hamis készítmények előállítása, forgalmazása, kereskedelme) is egyre növekvő részesedést követel magának, és versenyre kel a legális készítmények előállítóival és piacaival.

Az elmúlt években több kutatás is érintette a gyógyszerhamisítás tárgykörét, de célzott vizsgálatra nem került sor. Az idei évben alkalom nyílt célzott vizsgálatot végezni a jelenségről, a felderített, 2022-ben és 2023-ban az ENYÜBS-be került gyógyszerhamisítás bűncselekmények ügyiratainak teljes országos mintáján (N=193).

A mintába került gyógyszerhamisítások jelentős része behozatali cselekmény volt, amelyet a NAV észlelt (77,8%). A legnagyobb gyakorisággal potencianövelő szerek (43,8%) és teljesítményfokozó szerek (18%) képezték a mintába került esetekben az elkövetési tárgyakat. Az elkövetők 90,7%-a büntetlen előéletű volt, átlag életkoruk 45 év.

A bűnüldözés nem tekint kiemelt területként a gyógyszerhamisítás jelenségére. Az „elkerülhetetlen” ügyeket feldolgozza, de az ún. áldozat nélküli bűncselekményekre jellemző észlelési mintázatnál (lásd kábítószer-fogyasztás) még nagyobb érdektelenség jellemzi. A NAV-észlelések nélkül – ami nyilvánvalóan a jéghegy csúcsát képezi – alig lennének felderített esetek, holott a Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek, illetve teljesítményfokozó szerek piaca, ha csak a nyílt netet vesszük szemügyre, folyamatosan szélesedik és egyre nagyobb forgalmat bonyolít.

A kutatási eredmények megerősítették, hogy büntetőjogi eszközökkel a népesség körében elterjedt öngyógyszerezés árnyoldalait nem lehetséges kezelni és érdemes lenne a keresleti oldali magatartások visszaszorítására más, hatékonyabb társadalompolitikai eszközöket alkalmazni. Ugyanakkor a jelenségnek van egy olyan szegmense, amelynek visszaszorításában a büntetőjognak komoly, a mostaninál jóval komolyabb és erősebb szerepet kell(ene)vállalnia: a nagybani kereskedelmi mennyiségű teljesítményfokozó szerek és vényköteles gyógyszerek behozatala, tartása, forgalomba hozatala és az azzal történő kereskedelem, illetve ezeknek a szerekeknek fiatalok részére történő átadása. Továbbá nem indokolt, hogy az egészségre a kábítószereknél semmivel nem veszélytelenebb gyógyszerkészítményekkel történő nagy mennyiségű elkövetett kereskedelmi jellegű magatartások jóval enyhébben legyenek büntetendők.

Kármán Gabriella – Deres Petronella

A befagyasztást és az elkobzást elrendelő határozatok kölcsönös elismeréséről szóló 1805/2018 (EU) rendelet magyarországi alkalmazásának tapasztalatai (A RECOVER nemzetközi projekt felkérése alapján)

Az Országos Kriminológiai Intézet felkérést kapott az Európai Unió által támogatott „RECOVER – projektben” történő részvételre. A 2022 decemberétől 2024. november végéig tartó nemzetközi projekt az Európai Parlament és a Tanács (EU) a bűncselekmény elkövetési eszközeinek és az abból származó jövedelmek befagyasztását és elkobzását elrendelő határozatok kölcsönös elismeréséről szóló 2018/1805 sz. rendelete első tudományos hatásvizsgálatát végezte el.

Az OKRI-ban folytatott kutatás célja – a megadott szempontoknak megfelelően – a hazai szabályozás elemzése, illetve a magyarországi jogalkalmazási tapasztalatok vizsgálata és megosztása volt. Emellett számos új információt nyújtott más tagállamok szabályozási megoldásairól, gyakorlatáról, valamint a Rendelet által meghatározott keretek között a nemzetközi együttműködés hatékonyságáról is.

A kutatás megállapításai szerint a magyar szabályozás megfelel az európai jogszabályok követelményeinek. A statisztikai adatok elemzése, a bűnügyi iratok vizsgálata, valamint az ügyészségek és az európai jogi szaktanácsadó bírák képviselőinek részvételével folytatott fókuszcsoporthoz megbeszélés tapasztalatai szerint a magyar hatóságok a külföldről érkezett megkeresések teljesítése során szabályszerűen, hatékonyan, az együttműködés kereteinek megfelelően járnak el.

A Rendelet alkalmazása során jelentkező problémák okai elsősorban a részt vevő államok jogi szabályozásának különbségeiben keresendők; különösen azokban a büntetőügyekben, amelyekben a sértett kárt szenved. A Rendelet fő alkalmazási köre a statisztikai adatok alapján elsősorban az ilyen bűncselekmények miatt indult eljárásokra terjed ki, a befagyasztási és elkobzási kérelmek kibocsátására túlnyomórészt online csalás és pénzmosás miatt indult eljárásokban kerül sor. Problémát jelent, hogy Magyarország a Rendeletet kizárólag elkobzási céllal alkalmazza, nemzeti szabályozásunk szerint a sértett kárának megtérítésére nem alkalmazható. Erre más jogi eszközök állnak rendelkezésre. Más országokban lehetőség van arra, hogy az elkobzott pénzeszközök terhére térítik meg a sértett kárát. Az együttműködés során erre a problémára megoldást jelenthetne, ha a tagállamok kérését azok célja szerint értelmeznék; aszerint, hogy a másik tagállam eszközrendszerében az minek feleltethető meg a leginkább.

A Rendelet alkalmazásának eredményességét alapvetően nehezíti a számlapénz gyors „mozgása”, amit az új uniós jogi eszköz sem tud önmagában elég hatékonyan kezelni. Ez a hatóságok közötti elektronikus kapcsolatok igénybevételével, és a pénzügyi nyomozás célirányos új megoldásaival fokozható.

Az együttműködést nehezíti továbbá, hogy megkeresések esetén egyes tagállamok kevésbé rugalmasan válaszolnak, illetve intézkednek. A határokon átvélt vagyonszcaszerzés hatékonyságának növelésére a 2024/1260 EU irányelv új eszközei jelenthetnek megoldást.

Garai Renáta

A kapcsolati erőszak bűncselekmény jogalkalmazási gyakorlatának utóvizsgálata I. (feljelentés elutasítás, nyomozás megszüntetés)

A Btk. 212/A. §-ában szabályozott kapcsolati erőszak regisztrált bűncselekményszáma az elmúlt tíz év mindegyikében 400-800 között maradt, melynek oka a magas látencia mellett a sokszor hibás jogalkalmazási gyakorlatban keresendő (az eljárások téves minősítés folytán gyakran „sima” testi sértés, zaklatás stb. miatt folynak akkor is, ha az iratokban többszöri bántalmazás szerepel). A magánindítványos és szubszidiárius (1) bekezdés lényegében a szóbeli bántalmazást és az anyagi ellehetetlenítést bünteti, míg a közvádra üldözendő (2) bekezdésben a rendszeresen (legalább két alkalommal) megvalósuló könnyű testi sértés és annak minősített esetei, tetteles becsületsértés, súlyos testi sértés, személyi szabadság megsértése és a kényszerítés szerepel.

2023. január 1. és december 31. között a rendőrség országos viszonylatban 226 feljelentést elutasító és 782 eljárást megszüntető határozatot hozott. A vizsgált bűnügyi iratok (N=1008) alapján megállapítható, hogy az eljárást lezáró döntések 40%-ában az (1) bekezdés szerinti kapcsolati erőszaknak minősítették a cselekményt, de ez 26%-ban (262) hibás/törvénysértő volt, melynek ügyészi észrevételezését (átirat vagy a határozat hatályon kívül helyezése) az ilyen ügyek 31%-ában (81) találtuk meg.

Az összes vizsgált határozat 45%-ában a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem tudták megállapítani a bűncselekmény elkövetését; 23%-ban azzal kézbesítették, hogy az iratokban szereplő cselekmény nem bűncselekmény. A sértettek 15%-a kapott olyan határozatot, hogy a magánindítvány hiányzik (és az már nem pótolható); 11%-ában írták le, hogy a tudomásukra hozott történeti tényállás alapján a cselekmény nem közvádra üldözendő bűncselekményt valósít meg. 5%-ában a bűncse-

lekmény gyanúját hiányolták; 19 ügyben (1%) pedig büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok állt fenn, valamint a cselekményt korábban már jogerősen elbírálták. Beszéd adat, hogy az elkövető halála miatt 14 esetben kellett megszüntetni a büntetőeljárást, amelyből 10 gyanúsított öngyilkosságot követett el (a többi ügyben a halál körülményeire nézve nem volt információ).

A feljelentést elutasító és a nyomozást megszüntető határozatok rendelkező részében szereplő jogcím gyakran szokásjogi alapon szerveződik és esetleges, ekként olykor nem érthető, nem odaillő. A határozatok történeti tényállása és indokolása néhol iratellenes megállapításokat tartalmaz, a Btk.-ellenes minősítések miatt pedig a jogcímmel sokszor nem összeegyeztethető. A nem megfelelő helyszíni rendőri intézkedések, a feljelentés hibás/pontatlan jegyzőkönyvezése (elmondottak átfogalmazása) és egyéb nyomozási cselekmények alkalmával nyújtott sértetti félretájékoztatások mellett mindez azért aggasztó és veszélyes, mert megrendíti és rontja a hatóságokba és az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat.

A családon belüli erőszakos ügyekben rendre felmerül, hogy a sértettek egy része nem együttműködő, utóbb meggondolja magát, megmásítja a feljelentésében foglaltakat, vagy mentességi jogával élve nem tesz vallomást. Erre a tavalyi évben is volt példa, hiszen a vizsgált iratok közel 40%-ában (390) ez hátráltatta leginkább a nyomozás előrehaladását és eredményességét. A hatóságok általában ismerik az ennek hátterében álló okokat, ami korántsem mindig az, hogy a sértettek a társfüggőségükből adódóan újra és újra kibékülnek a bántalmazóval, hanem sokkal inkább az ismételt bántalmazástól való félelmükben, kiszolgáltatott helyzetükben gyökerezik. A kapcsolati erőszak bizonyítása – amely szinte kizárólag közvetett bizonyítékokon alapul – rendkívül nehézkes, ettől függetlenül a nyomozó hatóság és az igazságszolgáltatás többi szerve nem mondhat le az igazság kiderítésére törekvésről és az elkövetők felelősségre vonásáról.

Kiss Anna

A terhelti és a sértetti jogok viszonya

A kutatás abból indult ki, hogy mind a Be. szabályozásában, mind a jogalkalmazás folyamán vannak olyan helyzetek, amikor a terhelti és a sértetti jogok ütköznek. A jogok összeütközése tekintetében nincs általános megoldás, ami kimondaná valamelyik jog primátusát, hanem a konkrét ügyben a jogalkalmazó dönti el, hogy melyik eljárási személy jogait részesíti előnyben.

A kutatás a terhelti és a sértetti jogok teljes feltérképezését követően bemutatja a nemzetközi és a hazai szakirodalmat, az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) és az Európai Unió Bíróságának (EUB) gyakorlatát, továbbá – interjúk és kerekasztal-beszélgetések segítségével – a hazai jogalkalmazói tapasztalatokat.

A kutatás megállapításai:

1. A sértett szerepe az elmúlt években felértékelődött, ami megmutatkozik a jogszabályok módosításában, de megfigyelhető az EJEB és az EUB joggyakorlatában is. Utóbbiak tekintetében a kutatás rámutatott a két bíróság döntéshozatali eljárásának a párhuzamosságára.

2. A kutatás részeként szervezett kerekasztal-beszélgetés is felvetette, hogy az áldozatok/sértettek tekintetében a közfelfogás megváltozott, ez pedig a büntetőeljárásokra is hatással van, ahol a terhelti és a sértetti jogok összeütközésének a kérdése gyakran fel-

merül: ez érhető tetten például a gyermekpornográfiának minősülő felvétel – mint elektronikus adat – esetében is. Ekkor az elektronikus adat nemcsak bizonyítási eszközként, hanem a bűncselekmény eredményeként is szerepet játszik, ahogy ezt egy 2023. évi kutatás is megállapította. Vajon melyik jog primátusa érvényesül: a terhelt joga ahhoz, hogy a bizonyítékokat megismerje (védekezéshez való jog), vagy egy, a képen szereplő, nemi erkölcs elleni bűncselekmény áldozatává vált kiskorú emberi méltósághoz fűződő joga. Mivel a jogok összeütközése esetén a hatályos Be. nem mindig igazítja el a jogalkalmazót, ezért a kutatás részeként szervezett kerekasztal-beszélgetés eredményeként a kérdésre többféle válasz adható:

- a) Megoldás lehet, ha a terhelti és a sértetti jogok összeütközésekor a különleges bánásmód szabályait tágabban értelmezzük, és az EJEB joggyakorlatának is megfelelően elfogadjuk azt, hogy bizonyos esetekben a terhelti jogokat korlátozni lehet – feltéve persze, ha ez arányosan történik és az egész eljárást tekintve nem jár a tisztességes eljárás elvének a megsértésével.
- b) Megoldást jelenthet, ha a jogok összeütközését a Be. módosításával oldjuk fel, és a Be.-t kiegészítjük egy olyan rendelkezéssel, amely szerint a különleges bánásmódot igénylő sértett eljárásban való részvétele esetén az iratmegismerés módját a nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság jogosult meghatározni.
- c) Megoldást jelenthet, ha kimondjuk, hogy a jogok primátusának eldöntése minden ügyben az érintett jogalkalmazó feladata és felelőssége.

Windt Szandra

Az emberkereskedelem jelensége a Covid19-pandémia árnyékában és a jogalkalmazók attitűdje

A jogalkalmazók, de különösen a rendőri és ügyészi szervek emberkereskedelemmel kapcsolatos tevékenységének vizsgálata hosszú múltra tekint vissza külföldön, nálunk azonban ez egyáltalán nem jellemző, amely a válaszadási hajlandóságban és a válaszok minőségében is tetten érhető volt. Az országos rendőr-főkapitány helyettesei engedélyével mind a közrendvédelmi (525 fő), mind a bűnügyi állomány (177 fő) válaszolt az attitűdvizsgálati kérdőívre, a legfőbb ügyész engedélye alapján 65 ügyész válaszolt, valamint az Országos Bíróság Hivatal elnöke hozzájárulásával – a saját belső emberkereskedelemmel kapcsolatos képzsüket követően – 60 bíró. Így összesen 827 jogalkalmazó foglalmazta meg véleményét az emberkereskedelemmel kapcsolatban.

A világvárvány hatása a különböző kizsákmányolási célokra különbözőképpen hatott, sőt a hatásokat is teljesen másképpen értelmezte, érzékelte a cselekmények áldozata, az áldozatokkal dolgozó szociális szakember és a jogalkalmazók többsége is. A legnagyobb hatása a szexuális célú kizsákmányolásra a kereslet visszaesése, a bevétel és a lehetőségek csökkenése volt. A pandémia miatti korlátozások és különféle kijárási megszorítások hozzájárultak ahhoz, hogy az áldozatok még jobban elszigetelődtek, néha a kizsákmányolóikkal együtt. Egyes vármegyei tapasztalatok arra utaltak, hogy a bűncselekmény megvalósításában nem érzékeltek nagy változást, a világvárvány hatását nem tudták meghatározni, bár megjelentek új módszerek – például a lezárások idején a külföldi bordélyokból hazaérkezett prostituáltak pihentetése helyett dolgoztatásuk, magánlakások mellett külterületi, elhagyatott részeken szervezett magán „bulik”.

A közel 830 jogalkalmazóval végzett attitűdvizsgálat mellett 2021 és 2024 között sor kerülhetett áldozati mélyinterjúkra (20 áldozattal), szakértői interjúkra (10 jogalkalmazóval, szociális munkással, védett szállás vezetőivel), két fókuszcsoporthoz beszélgetésre (összesen közel 60 jogalkalmazó részvételével), két kerekasztal-beszélgetésre, valamint közel 100 büntügyi irat feldolgozására.

Az emberkereskedelem és kényszermunka miatt indult ügyekben az eljárási cselekményekben akadtak nehézségek, kihívások a világjárvány idején (például a maszkviselés miatt a megértés nehézségei), az eljárások elhúzódása, lelassulása nem egyszer éppen a rendőrök világjárvány elleni küzdelem miatti munkateher-növekedése, valamint a terheltek vírusfertőzésre hivatkozása eredményeképpen következett be. A távmeghallgatások elterjedése viszont pozitív hozadéka volt a pandémiának: így a sértett biztosan nem találkozott a gyanúsítottal.

AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

Barabás Tünde – Deres Petronella – Sárík Eszter

Új elkövetési formák, trendek és tendenciák az online térben elkövetett bűncselekmények körében

A kutatás során az online bűnözés két jellemző elkövetési formájával, az online csalási trendekkel, valamint az online térben megvalósuló zaklatás jelenségével foglalkoztunk.

Az online csalások az elmúlt évtizedben egyre kifinomultabbá és bonyolultabbá váltak, és a technológiai fejlődés új csalási technikákat, módszereket hívott életre. A 2024. évben a mesterséges intelligencia (MI), a blokklánc-technológia, valamint a *social engineering* technikák dominálták az online csalások trendjeit. Napjainkra az online csalások már nem csupán egy-egy technológia kihasználására építenek, hanem összetett módszerekkel és széles körben alkalmazott pszichológiai manipulációval próbálják megkárosítani az embereket és vállalkozásokat. A kutatás ezen része az online csalási trendek jelenlegi helyzetére, az online csalások egyes típusaira [*pl. BEC- és CEO-csalások; kriptovaluta-csalások; befektetési átverések; phishing és smishing támadások; deepfake technológiával támogatott csalások; a gyors tranzakciókat lehetővé tevő pénzügyi rendszerek kihasználásával elkövetett csalások (fast payment fraud); a gyorsfizetési csalás/azonnali fizetési rendszerek csalása*], az új technológiai fejlesztések által jelentett kockázatokra, az alkalmazott új módszerekre és azok lehetséges hatásaira összpontosított, figyelemmel a várható új kihívásokra, javaslatok megfogalmazására.

Az online csalások 2024-ben elért szintje és ez évi trendjei rávilágítanak arra, hogy a modern technológia és a pszichológiai manipuláció kombinációja új veszélyeket hordoz magában. A társadalom és a vállalatok hatékonyabb védelme érdekében elengedhetetlen a szoros együttműködés a kormányok, a magánszektor és technológiai cégek között. Csak így érhető el, hogy az online világ biztonságosabbá váljon a jövő generációi számára. A csalások elleni küzdelemben kulcsfontosságú a folyamatos innováció és a megelőzési stratégiák fejlesztése.

Miközben a bűnelkövetés számos típusa helyeződött át a valóságból az internetre és a legnagyobb publicitást az online csalások kapják – minthogy ez az a bűncselekménytípus, amelynek a legtöbb kárvallottja van az elmúlt években, illetőleg anyagi tekintetben itt

lehet a legnagyobb károkozással számolni –, a személyiségromboló, súlyos mentális sérelmeket okozó, alkalmasint az állampolgárok mindennapi életvitelét akadályozó *zaklatások* is fontos területei kell hogy legyenek a kutatásoknak. Bár az online zaklatás következményei nem elsősorban anyagiakban fejezhetők ki, azonban felbecsülhetetlen az az erkölcsi és érzelmi kár, amelyet a társadalom tagjai kénytelenek elszenvedni ennek következtében. Az angol nyelvű szakirodalomban *stalking*ként ismert jelenség – amely a személyközi, üldözéses zaklatásnak feleltethető meg – eredetileg szintén jellemzően a valóságban, vagyis az offline térben valósult meg.

Az online és az offline zaklatás lényegében kéz a kézben járnak, és a két viselkedésforma nem (vagy csak nehezen) határolható el egymástól. Ugyanakkor arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy az online térben megjelenő magatartások sem azonosíthatók a klasszikus stalker (üldöző) viselkedéssel, mert ez – elsődlegesen a fiatalabb korosztályok körében – inkább a *bullying* formáját ölti, aminek viszont újabb alcsoportjai is ismertek. Az online üldözésnek sok esetben pusztán technikai eszköze egy-egy internetes platform, ugyanakkor a veszélye is éppen ebben rejlik, hiszen a zaklatásnak így sem időbeli, sem térbeli gátja nincsen. A legkomolyabb károkozás is ebből fakad: az online zaklatások emiatt sok esetben okoznak lelki és mentális károkat, amelyek akár szuicid késztetésekhez is vezethetnek. A vizsgálatok értelmében bár a nők inkább kitettek a potenciális zaklatásnak, a férfiak sincsenek „teljes biztonságban”: zaklatás elszenvedője mindenki lehet, nemtől, életkortól, iskolázottságtól függetlenül.

Deres Petronella – Kármán Gabriella

Az embercsempészség mint szolgáltatás: a pénz útjának nyomon követése, a vagyonvisszaszerzés lehetőségei a hawala-rendszerben és az európai joggyakorlatban

A történelem során kialakult különböző pénzügyi rendszerek között az informális értékátviteli rendszerek (IVTS) kiemelkedő szerepet játszanak a formális banki struktúrák mellett, különösen olyan földrajzi területeken, ahol a hivatalos pénzügyi szolgáltatások korlátozottan érhetők el. A hawala, mint az IVTS egyik altípusa, a bizalom- és hírnévalapú pénzáttutalási mechanizmusok közé tartozik, amely törvényes és illegális célokra egyaránt alkalmazható.

Jelentésünk a hawala-rendszer történelmi és jogi sajátosságainak, valamint szerepének átfogó vizsgálatára összpontosít az embercsempészet vonatkozásában, érintve más – a jogalkalmazási tapasztalatok szerint a hawala-rendszerrel szorosan összefüggő – szervezett bűncselekmények, például a kábítószer-kereskedelem és pénzmosás kontextusát is. A kutatás hangsúlyozza, hogy a rendszer átláthatatlansága és nem szabályozott jellege miatt az illegális pénzmozgások anonim lebonyolítására is alkalmas, különösen a migránsok/bevándorlókra irányuló embercsempészség bűncselekményét illetően.

Az elemzés kiterjed az Európai Unió tagállamainak jogalkalmazási gyakorlatára, és részletesen bemutatja, hogy a hawala-rendszer miként integrálódik a globális pénzügyi hálózatokba. A kutatás keretében a legújabb nemzetközi szakirodalom és források elemzése mellett empirikus vizsgálatot is végeztünk, az Országos Kriminológiai Intézet és az Eurojust magyar tagozatának közreműködésével, hogy feltárjuk a vonatkozó jogalkalmazási és ítélkezési gyakorlatokat, tapasztalatokat.

Főbb megállapításaink:

Az Europol jelentése szerint évente több százmillió euró illegális bevételt mozgatnak a hawala-rendszeren keresztül. A hawala a migráns munkavállalók számára nélkülözhetetlen pénzáttalási rendszer, ugyanakkor az embercsempészek és bűnözői hálózatok is előszeretettel használják. Az anonim tranzakciók és a bizalomra épülő struktúrák nehezítik a pénzmosási tevékenységek feltárását.

Javaslatként fogalmazzuk meg:

1. Nemzetközi együttműködés erősítése: Az EU tagállamainak szorosabb koordinációja szükséges a hawala-rendszer szabályozásában.
2. Technológiai innovációk: Blockchain-elemző eszközök és mesterséges intelligencia alkalmazása a tranzakciók követhetősége érdekében.
3. Szaktudás növelése: Pénzügyi elemzők és IT-szakemberek képzése a hatékonyabb nyomozások támogatására.

A tanulmány következtetése szerint a hawala-rendszer széleskörű használata hosszú távon is fennmarad, ezért kiemelten fontos a nemzetközi szabályozás, együttműködés és az innovatív technológiai eszközök alkalmazása a bűncselekmények felderítése érdekében.

Windt Szandra – Kiss Anna

Az embercsempészek által szállított migránsok eljárásjogi státusza az európai joggyakorlatban

A kutatás az embercsempészség európai szintű jelenségének kriminológiai és büntetőeljárásjogi megközelítését vizsgálja, bemutatva a nemzetközi dokumentumok elvárásait és a legfrissebb statisztikákat.

Az embercsempészek által szállított személyek eljárásjogi helyzetére vonatkozóan a Eurojuston keresztül az alábbi kérdések fogalmazódtak meg az EU tagállamai számára:

- Az embercsempészséssel kapcsolatos büntetőügyekben milyen eljárásjogi pozícióban van az embercsempészt elkövető által szállított személy (áldozat, tanú, felbujtó)?
- Van-e külön büntetőeljárás vagy egyéb (pl. közigazgatási, szabálysértési) eljárás az embercsempész által szállított személy ellen?

Az Igazságügyi Minisztériumon keresztül pedig a Legicoop-hálózatot tagjai a következő kérdéseket kapták:

- Melyik törvény szabályozza az embercsempészséget az Ön országában?
- Melyik szakasz alatt?
- Az Ön országában kapnak-e segítséget az illegális bevándorlók, és ha igen, milyen segítséget?

A kutatás fő része az összesen 15 országból érkező válaszok összegzésével és elemzésével foglalkozik. Az európai országok egy részében a szállított személyeket az embercsempészség áldozatainak tekintik, és a megindított büntetőeljárásokban többnyire sértetti pozíciót foglalnak el, de legtöbbször inkább csak tanúként hallgatják ki őket. Sok esetben az áldozati pozíciót attól függően adják meg nekik, hogy belépésük után előterjesztenek-e menedékkérelmet, és az pozitív elbírálás alá esik-e. Az illegális határátlépés miatt fő szabály szerint általában nem indítanak ellenük külön büntetőeljárást, de amennyiben a tiltott határátlépés mellett pl. közokirat-hamisítást is elkövetnek, akkor gyanúsítottak lesznek. Az embercsempészség miatt indított büntetőeljárásokban az illegális határátlépő sohasem

lesz terhelt, legtöbbször közigazgatási/rendészeti/szabálysértési eljárás folyik ellenük, ami gyakran kiutasítással végződik.

Bár a bűncselekmények áldozatai az elmúlt években különös figyelmet kaptak az EU-ban, de ez az illegálisan Európában tartózkodó külföldiek esetében többnyire az emberkereskedelem áldozataira és a menekültekre vonatkozik, az embercsempésznél pedig azokra, akik az utazás alatt egyéb bűncselekmények elszenvedőivé is váltak, vagy összefüggésbe hozhatók az emberkereskedelemmel.

Az embercsempészés miatt indult eljárásokban a csempészett személyek tanú, sértett-tanú, sértetti pozíciót kapnak, de a beérkezett válaszokból nem derül ki, hogy ők vajon a sanyargatással elkövetett embercsempészés, vagy más bűncselekmény (kényszerítés, testi sértés, emberölés) sértettjei. Ez olyan büntetőjog-dogmatikai kérdés, amelynek az eldöntése a hazai jogelméletben és joggyakorlatban is nehézséget okoz, ezért a kérdés kapcsán sor került egy online és egy személyes kerekasztal-beszélgetésre is. Az előbbin a jogdogmatikai kérdésekről volt szó, a személyes rendezvényen egyértelműen kiderült az ügyészség álláspontja, amely szerint az embercsempészés miatt indult hazai eljárásokban – sem az alapesetben, sem a minősített esetekben – a szállított személyt nem tekintik sértettnek; ha sérelmére más bűncselekményt is megvalósítottak, akkor ennek az utóbbi bűncselekménynek lesz a sértettje.

Tilki Katalin – Kó József – Szabó Judit

A terrorcselekményhez és a terrorcselekmény elkövetésével fenyegetéshez vezető okok, motívumok a hazai gyakorlat tükrében

A Legfőbb Ügyészség által kezdeményezett kutatás célja, hogy áttekintést adjon a Büntető Törvénykönyvben szabályozott terrorcselekmény (Btk. 314.§, 315.§, 316.§) jellemzőiről, különös tekintettel az elkövetés háttérében álló okokra, illetve motívumokra. A hazai joggyakorlat vizsgálata lehetőséget nyújt egyrészt arra, hogy a feltárjuk a bűncselekmények elkövetési körülményeit, indítékait, illetve az elkövetők társadalmi, lélektani és mentális jellemzőit, másrészt arra, hogy mindennek alapján következtetéseket vonjunk le a vizsgált jelenséggel kapcsolatos magyarországi érintettségre vonatkozóan.

Az elemzés alapjául a jogszabályi környezet bemutatása és a releváns hazai és nemzetközi kutatási eredmények összefoglalása szolgált. Mindemellett a kutatás jogerős bírósági ítélettel lezárt büntetőügyek kvantitatív és kvalitatív elemzésén alapul. A kutatás keretében olyan ügyek ügyészségi házi iratainak és nyomozati iratainak vizsgálatára került sor teljes országos mintán, amelyekben 2014 és 2023 között jogerős bírósági döntés született, és a cselekmény a már felsorolt Btk.-szakaszok egyike szerint minősült.

Bár az alacsony mintaelemszám (32 büntetőügy, 35 elkövető) miatt az eredmények óvatosan kezelendők, annyi biztonsággal megállapítható, hogy hazánkban a terrorcselekmény tényállása körébe tartozó elkövetési magatartások közül a terrorcselekménnyel fenyegetés dominál, és hogy az ilyen jellegű elkövetések háttérében rendszerint nem azonosítható ideológiai, politikai, vallási vagy más hasonló jellegű motívum. Az ügyek alapjául szolgáló bűncselekmények jellemzően hirtelen elhatározásból, sokszor ittas állapotban elkövetett, tipikusan telefonos, a rendőrség segélyhívó számára érkező fenyegetések vagy – hosszabb vitát követően – e-mailben vagy levélben közölt fenyegetések voltak, és nem „klasszikus” értelemben vett terrorista akciók. Az elkövetők általában (87,9%) egyedül valósították meg cselekményüket, és egyetlen ügyben sem merült

fel terrrorszervezet tagjaként vagy annak nevében történő elkövetésre vonatkozó bizonyíték. A két fő kivételével férfiakból álló elkövetői mintára jellemző az alacsony iskolai végzettség, a kedvezőtlen anyagi helyzet, a más bűncselekmények elkövetőihez képest magas átlagos életkor (42 év) és a büntetett előélet (63%). Szintén fontos jellemzője a mintának a különböző súlyú és jellegű mentális zavarok magas előfordulási aránya (60%), illetve a beszámítási képesség érintettségének magas (a teljes minta 20%-át érintő) aránya.

Az általunk vizsgált bűncselekményeket tehát jellemzően olyan kedvezőtlen társadalmi helyzetű, rossz érdekérvényesítő képességű és mentális állapotú emberek követték el, akik a krónikusan fennálló nehézségeikre vagy aktuálisan szorult helyzetükre társadalmi és lélektani szempontból egyaránt korlátozott lehetőségeik miatt adtak nem megfelelő választ.

Bolyky Orsolya – Ritter Ildikó

A büntetés-végrehajtási intézetekben és a rendőrségi fogva tartás során elkövetett bántalmazás hivatalos eljárásban bűncselekmény jellemzői

Vizsgálatunkban a megelőzésre fókuszálva, arra igyekeztünk választ találni, hogy milyen okok vezetnek ahhoz, hogy hivatalos személyek a fogva tartásban lévő személyek sérelmére erőszakos bűncselekményeket kövessenek el. A vizsgálat során a környezeti, a pszichoszociális és a szociokulturális faktorokra helyeztük a hangsúlyt, de elemeztük a bizonyítással kapcsolatos indikátorokat is. A kutatás 11 éves időintervallumot (2013–2023) átfogva teljes országos mintán történt.

Igyekeztünk megtalálni a bántalmazások „közös nevezőit”, ugyanakkor nevesítettük a specifikus tényezőket is. Az egyik ilyen speciális elem a rendőri intézkedés alá vontak mintegy felének az alkoholos, kábítószeres és/vagy gyógyszeres befolyásoltsága volt, amely komoly viselkedési zavart, sőt esetenként pszichotikus állapotot eredményezett. Ezzel szemben a börtönökben nem a befolyásoltság, hanem éppen a szorongásoldó gyógyszerek (Frontin) hirtelen megvonása vezetett agresszív vagy autoagresszív viselkedéshez, amelynek megfékezése a felügyeletre hárult.

A sértettek támogató kapcsolati hálójának léte vagy hiánya jelentős befolyással bírt az áldozattá válásukra. Azok a fogvatartottak ugyanis, akik úgy érezték, hogy a büntetés-végrehajtáson belüli segítő, érzelmi támogató, közösségi kapcsolataik hiányoznak vagy gyengék, sokkal nagyobb valószínűséggel provokálták a felügyelőket, vagy – szokatlan incidens esetén – tettek jelentést, feljelentést, kértek ügyészi meghallgatást, mint azok, akiknek volt bent támogató kapcsolatrendszerük.

Mind a rendőrök, mind pedig a börtön személyi állománya által elkövetett bántalmazások közös jellemzője volt, hogy a sértettek engedetlensége és verbális agressziója okozott olyan érzelmi feszültséget, dühöt a gyanúsítottakban, amely hozzájárult a határozottabb fellépéshez, az agresszív viselkedéshez. A vizsgálatban mi ezt „tekintélyóvásnak” neveztük el, amely a formális hatalmi egyensúly megingása miatt keletkezett, és amely azért történhetett, mert az informális hatalmi játszma valamely szereplője (rendszerint a későbbi sértett) kilépett vagy túlnyúlt az alárendelt szerepe határain.

Az elkövetők legtöbb esetben hirtelen felindulásban, érzelmi feszültség kitörése okán bántalmazták a provokáló, figyelmet követelő személyeket. Közös okságnak tekinthető az is, hogy a bántalmazások nem mutattak szignifikáns összefüggést a gyanúsított által

nevesített sértetti magatartások súlyával. Azaz, a bántalmazás súlyosságát jellemzően nem a sértett viselkedésének súlya határozta meg.

A vizsgálat egyik legérdekesebb eredménye az eljáró hatósági személyek szolgálati viszonyának a bántalmazások bekövetkezésére gyakorolt kockázata volt. A mintába került gyanúsítottak többsége jellemzően tapasztalt személy volt (átlagos szolgálati idő bv.-seknél 9,9, rendőröknél 8,9 év), akik bizonyosan jól ismerték mind azt a szubkultúrát, amelyben dolgoztak, mind pedig azt a munkatevékenységet, amelyet elláttak. Gyakorlott, tapasztalt munkavállalóknak voltak tekinthetők, ugyanakkor pont ezek a jelzők azok, amelyek – a vizsgálat eredményei szerint – egyben kockázati faktorként is értelmezhetők a bántalmazás hivatalos eljárásban bűncselekmények bekövetkezése szempontjából (*burning out*, pihenés hiánya, túlórák).

Sárik Eszter – Bolyky Orsolya – Solt Ágnes

A gyermekotthonban, az iskolában elkövetett közfeladatot ellátó személy elleni erőszak okainak és szociológiai hátterének vizsgálata

Kutatásunk célul tűzte a konfliktushelyzeteknek, valamint az elkövetők és a sértettek jellemzőinek tipizálását, valamint a gyermekvédelmi bentlakásos intézmények közötti különbségek feltérképezését. Mindezt annak érdekében vizsgáltuk, hogy lehetőség nyíljon célirányos bűnmegelőzési programok kialakítására, valamint az esetleges rendszerhibák kiküszöbölésére.

Aktavizsgálat módszerével 83 olyan, 2022–2023. évben jogerősen lezárult, közfeladatot ellátó személy elleni erőszak deliktum bűnügyi iratait dolgoztuk fel, amelyben a gyermek- vagy fiataikorú elkövető gyermek- vagy lakásotthonban, javítóintézetben, illetve iskolában valósította meg a bűncselekményt. Összesen 103 elkövető 121 elkövetése került a mintába.

A kirajzolódó képből világosan látszik, hogy az elkövetőket a halmozottan hátrányos helyzet és a rendkívül rossz mentálhigiénés állapot jellemzi. Mind az oktatás és a tanulás terén, mind pedig a szociális készségek vonatkozásában komoly hiányosságaik, sérüléseik és elmaradásaik vannak. 55%-uk diagnosztizált mentális problémával – tipikusan értelmi akadályozottsággal és/vagy ADHD-val – küzd. Gyakori a többszörös évismétlés, iskolakerülés, szökés és szerhasználat. Az elkövetők túlnyomó többségének (87%) nem előzmény nélküli az erőszakossága, bár a büntetőjogi felelősségre vonásuk akár életkoruk, akár a feljelentés hiánya miatt elmaradt. Drámai képet kaptunk arról, mennyire eszköztelen a gyermekvédelem és a közoktatás az igazán veszélyeztetett és sokszorosan terhelt gyermekek, fiatalok kezelésében.

Az elkövetők háromnegyed része tehát olyan környezetben nevelkedett, amelyek önmagukban is súlyosan veszélyeztető tényezőként értékelhetőek (aluliskolázott, munkanélküli, kriminális, szerfogyasztó családtagok). Ennek tudatában kijelenthetjük, hogy a gyermekekkel foglalkozó szakemberek sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények számát és arányát egy, a gyermekek veszélyeztetettségét mutató mérőszámként is értelmezhetjük: azok a gyermekek és fiatalok, akik e bűncselekmény elkövetőivé válnak, jellemzően a gyermektársadalom legkiszolgáltatottabb és leginkább magukra hagyott tagjai.

A mintánkba került sértettek foglalkozásukat tekintve 47%-ban gyermekotthonban vagy lakásotthonban dolgozó nevelők és gyermekfelügyelők, 42%-uk tanár, 10%-uk iskolaőr vagy az iskola portása. A cselekmény helyszíne tekintetében nincs különbség

aszerint, hogy melyik típusú intézményben gyakoribb a vizsgált bűncselekmény. Az esetek nagy részében a sérelmet elszenvedő felnőtt tett feljelentést, azonban kiderült, hogy az agresszivitás az adott gyermek részéről már sokadszor fordult elő, ezért a sértett tehetetlennek és kiszolgáltatottnak élte meg helyzetét. Ugyanakkor kutatási eredményeinkből az is kitűnt, hogy a gyermekekkel foglalkozó szakemberek közül az alacsonyabb szintű végzettséggel és szakképzettséggel rendelkezők váltak inkább bántalmazás áldozatává. Mindez a szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer hiányosságainak tünete-ként értékelhető.

Szabó Judit

A gyermekpornográfia dogmatikai kérdései és jogalkalmazási problémái a megváltozott törvényi tényállás tükrében

A Legfőbb Ügyészség kezdeményezésére indult kutatás különös aktualitását az adja, hogy 2021-ben lényegesen változott a Büntető Törvénykönyv gyermekpornográfia tényállása, de a technológiai környezet gyors és jelentős fejlődése (különösen a mesterséges intelligencia megjelenése) és a nemzetközi jogi fejlemények szintén indokolják a gyermekek online szexuális kizsákmányolása problémájának folyamatos napirenden tartását és mélyebb megismerését.

A kutatás célja a gyermekpornográfia megváltozott törvényi tényállása kapcsán felmerülő dogmatikai kérdések és a jogalkalmazási gyakorlat, valamint a gyermekpornográfia bűncselekmények kriminológiai jellemzőinek feltárása és elemzése volt az új szabályozás hatálybalépése után, azaz 2021. július 8-át követően elkövetett gyermekpornográfia bűncselekmények miatt indult és jogerős bírósági ítélettel lezárt büntetőügyek aktavizsgálata alapján. Ennek során 60 büntetőügy, illetve annak 66 elkövetője és 37 ismertté vált sértettje adatait dolgoztuk fel. Az eredmények összehasonlítási alapjául a 2019-ben gyermekpornográfia tárgyában végzett intézeti kutatásunk adatai szolgáltak.

Az eredmények közül kiemelést érdemel a fiatalkorú elkövetők magas (37 százalékos) aránya. Jelen kutatás alapján is megállapítást nyert, hogy a gyermekpornográfia elkövetői életkor, iskolai végzettség, foglalkozás és az általuk elkövetett bűncselekmények tekintetében is heterogén mintát alkotnak. Korábbi kutatási eredményeinkhez képest fontos változás a fiatalkorúak által elkövetett *grooming* típusú cselekmények megjelenése. Az elemzett büntetőügyek ismertté vált sértettjeivel kapcsolatban kiemelést érdemel, hogy a sértettek több mint fele maga készítette a visszaélés tárgyát képező felvételt. A bíróságok által kiszabott büntetések tekintetében az eredmények – bár azok alapján csak igen korlátozott következtetések vonhatók le ebben a vonatkozásban is – a teljes mintán nem mutatnak lényeges eltérést a 2019-ben végzett, 2016-ban és 2017-ben jogerős bírósági döntéssel lezárt ügyek vizsgálatán alapuló kutatásunk eredményeihez képest. A fiatalkorúak esetében azonban tapasztalható változás a korábbiakhoz képest; a korábban domináns próbára bocsátást most mindössze néhány elkövetővel szemben alkalmazta a bíróság, míg a minta 80%-a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést kapott. Ez a változás vélhetően elsősorban a büntetési tételek emelkedésével áll összefüggésben. A végleges hatályú foglalkozástól eltiltás büntetést csak a fiatalkorú elkövetők 44%-a esetén mellőzte a bíróság, tehát a tizennyolc év alatti elkövetői minta több mint felét sújtja ez a súlyos, a pályaválasztást és a továbbtanulást korlátozó jogkövetke-

mény, annak ellenére, hogy az ő cselekményeik háttérében jellemzően nem szexuális kizsákmányolási motívum vagy kóros nemi érdeklődés áll.

Mind az alacsony mintaelemszám, mind a kutatás során elsősorban a fiatalok elkövetők kapcsán felmerült újabb kérdések indokolják a kutatás folytatását, illetve a nyomozati szakban jogerősen megszüntetett büntetőügyekre történő kiterjesztését.

Garai Renáta

A közvetítői eljárásban elfogadott jóvátételek jellege

A szabályozás tekintetében reflektáltunk a joghézagokra és a jogszabályok között feszülő ellentmondásokra, tipizáltuk az egyes jóvátételi igényeket, és feltártuk többek között a területi jellemzőket, a biztonsági kamerák szerepét, az időszerűséget, az ügyészi észrevételeket és javaslatokat, valamint a mediátorok gyakorlati tapasztalatait is.

A jóvátételre irányuló eljárások során közel 50%-os arányban továbbra is a közúti baleset okozása, a lopás és a rongálás bűncselekményeivel találkozhatunk. 2023. január 1 és 2023. december 31. között hazánkban 2650 ügyben volt eredményes közvetítői eljárás, melyből a teljes minta felét, 1325 bűnügyi iratot kértünk be. A minta pontosítását követően 1308 ügyben 1341 megállapodás vizsgálatára került sor.

A felek főként pénzfizetésben állapodtak meg (692; 51%), de számos ügyben a gyanúsított vagy a biztosító már az eljárás korábbi szakaszában teljesített anyagi jóvátételt/megfizette az okozott kárt (95; 7%). A sértett számára több esetben elegendő volt pusztán a gyanúsított sajnálatának kifejezése (397; 30%), és néhány ügyben ún. természetbeni vagy egyéb (pl. tárgyi) jóvátételben történő megállapodás is született (19; 1%). Hangsúlyosan megjelent, hogy a sértett – kvázi a gyanúsított helyett – a biztosítótól várja a jóvátételi összeget (116; 9%). 22 ügyben (2%) iratok/adatok hiányában a jóvátétel jellege nem volt megállapítható. Összességében a sértettek 67%-a előbb vagy utóbb pénzhez jutott, ezt közel 100 esetben biztosan nem a gyanúsított, hanem a biztosító teljesítette.

Részletfizetés még a kisebb jóvátételek esetében is megjelent (pl. 100 000 Ft 5-6 részletben), de akár 15–20–25 részletet is engedélyezett a sértett. De mennyi a bűn ára? Számos esetben a teljes bűnügyi irat áttekintése alapján sem érthető/tudható, hogy a sértettet milyen gondolatok, érvek és érzések vezérlik akkor, amikor hozzájárul a közvetítői eljárás lefolytatásához, illetve amikor a jóvátétel módja és mértéke tekintetében döntést hoz. Vannak eljárások, amikor a nagyon súlyos testi sérüléssel és maradandó fogyatékkal járó esetben csupán egy bocsánatkéréssel „elintéződik” az ügy, míg máskor a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmény után egy kifejezetten magas pénzösszeg és többletjóvátételek szükségesek ahhoz, hogy el tudják engedni a sérelmeket (a legkevesebb 5000, a legmagasabb 31 267 000 Ft volt).

A kutatás számos kérdést vizsgált, így a fiatalok speciális helyzetét, a megállapodások tartalmát és a meghíúsulások háttérét, az ügyészi megtagadás okait, a vagyonelkobzás szükségességét, a hozzátartozók közötti speciális életkörülményeket. Megfogalmazódott többek között, hogy a rendőrségi jogalkalmazás támogatásra szorul, az ügyészi mérlegelés a közvetítői eljárás megengedhetőségét illetően nehézségekbe ütközik, mert sokszor kérdéses a terhelt teljesítőképessége, de kiemelt hangsúlyt kapott a jó erkölcsbe ütközés tilalma és bizonyos esetekben az eljárások indokolatlan elhúzódása is. Megannyi észrevétel és javaslat fogalmazódott meg; ezek közül legfontosabb a felek

előzetes tájékoztatása, valamint a jóvátétel és a kártérítés fogalmának jogszabályi definiálása, határozott elkülönítése.

A közvetítői eljárás alapvetően beváltja a hozzá fűzött reményeket, de az állam büntetőjogi igényével vetélkedő sértetti elvárások tekintetében nem hagyhatjuk figyelmen kívül a terheltek jövőbeni bűncselekmények elkövetésétől való visszatartásának alapvető szükségességét sem.

Garai Renáta

A távoltartás szabályozása a jogalkalmazási tapasztalatok tükrében

A jogalkalmazók alapvetően megfelelőnek tartják a távoltartás hatályos szabályozását, a jogintézménnyel összefüggésben leginkább eljárásjogi problémákat (rövid ügyészi határidők) és hatékonysági kérdéseket fogalmaznak meg. A kutatás folyamán gyakorlati tapasztalatokat gyűjtöttünk össze a rendőrségtől, az ügyészségtől, a bíróságtól és ügyvédektől is, akik ugyan eltérő aspektusból közelítették meg a témakört, de konklúzióként ugyanarra jutottak. Véleményük szerint a távoltartás alkalmazása csupán időleges megoldás, és kizárólag akkor lehet célravezető, ha a bántalmazott végleges döntést hozott a bántalmazóval történő szakítást illetően. A távoltartás hatálya alatt sokszor szó szerint „életmentés” is folyik (védett házba, anyaotthonba történő menekítés), ami nemcsak a felnőtt személyeket, hanem a családokban nevelkedő kiskorúakat is traumatizálja (új környezet, másik óvoda és iskola, nagyfokú feszültség és bizonytalanság stb.), mindeközben pedig a bántalmazó dühe és bosszúvágya tovább fokozódik. A távoltartás tulajdonképpen egy rövid, átmeneti időszakként definiálható, ami jogilag megteremti ugyan a bántalmazótól való időleges elszakadást, de mivel a kötelezettek gyakran megszegik a szabályokat, külső segítség nélkül (családtagok, hatóságok) élethelyzetük érdemi változására aligha számíthatnak. Figyelemmel arra, hogy ezekben az esetekben főként a kapcsolati erőszak, kiskorú veszélyeztetése és a zaklatás bűncselekményei válsulnak meg, kiemelten fontos a rendőrség, illetve az ügyészség közjogi és büntetőjogi szakágának szoros együttműködése, a bizonyítékok folyamatos gyűjtése és a büntetőeljárások mielőbbi megindítása az elkövetők felelősségre vonása érdekében.

Kiss Anna – Kármán Gabriella

Az egyezségkötés megíúsulásához vezető okok és megfontolások a terhelt és a vádhatóság oldalán

Az egyezség a bűnösség beismeréséről (továbbiakban: egyezség) jogintézmény megújítása után kezdetben leginkább az elvi kérdések vizsgálata és a jogintézmény alkalmazásának prognózisa érdekelte mind a tudományos, mind a szakmai köröket. Napjainkban viszont az egyezség gyakorlati értékelése élvez prioritást. Az egyezség elmaradásának a kutatása pedig kiegészíti az eddigi munkákat.

A Legfőbb Ügyészség kezdeményezése alapján indult 2024. évi kutatás célja annak vizsgálata és bemutatása volt, vajon milyen okok vezetnek a vádhatósági és a terhelti oldalon az egyezség megíúsulásához; milyen feltételek mellett kötnek egyezséget az

egyes ügyészségek a terheltekkel, és az egyes vármegyék gyakorlatát nézve vannak-e eltérések, továbbá, hogy mit mondanak a védőként fellépő ügyvédek a jogintézményről.

A kutatás áttekintette a jogintézménnyel kapcsolatban megjelent tanulmányokat, elemezte az egyezségekre vonatkozó statisztikai adatokat, valamint a probléma kapcsán elvégezte, feldolgozta és értékelte az ügyészekkel, illetve a védőkkel készített interjúkat, és vizsgálta egyes vármegyék gyakorlatát.

A kutatás befejezése után látott napvilágot a legfőbb ügyész büntetőjogi helyettesének 1/2024. számú körlevele azzal a céllal, hogy az egyezés alkalmazásának elősegítése érdekében minden ügyészségre kiterjedően szabályozza a jogintézményt, választ adva a 2024 augusztusáig előforduló anomáliákra, ugyanis kiderült, hogy az egyezés jogintézményét nem egységesen alkalmazták az ügyészségek.

A kutatás befejezését követően a részt vevő kutatók összevetették az eredményeket a körlevélben foglaltakkal, és megállapították, hogy az OKRI kutatása is hasonló következtetésekre jutott az egyezségkötés alkalmazása, illetve elmaradása kapcsán. Ezen felül viszont a kutatásnak további része volt az egyezségkötés megghiúsulásához vezető okoknak a terhelti/védői oldalról történő feltárása is.

EGYÜTTMŰKÖDÉS KERETÉBEN MEGVALÓSULÓ FELADATOK

**A kutatás kezdeményezője: Magyar Dohány Kiskereskedők Szövetsége (MDKSZ)
Társhatóság: NAV Bűnügyi Főigazgatóság**

Garai Renáta – Karácsony Gergely

Feketekereskedelem elleni küzdelem; fogyasztói szokások és motivációk az illegális dohánypiacon

A Magyar Állammal szerződéses jogviszonyban álló, 2013. július 1. napján megnyitott nemzeti dohányboltokat leggyakrabban a garázdaság, rongálás, testi sértés, lopás és rablás bűncselekmények érintik, amelyek megelőzése és kezelése érdekében a Magyar Dohány Kiskereskedők Szövetsége és az Országos Rendőr-főkapitányság szoros szakmai együttműködésben dolgozik (pl. Biztonsági HÁLÓ Munkacsoport). Az elmúlt években mind hangsúlyosabban érzékelhető illegális dohánykereskedelem Magyarországon költségvetésére is rendkívül káros, milliárdos nagyságrendben mérhető hatást gyakorol. Magánszemély belföldön csak dohányboltban szerezhet be dohánygyártmányt, adóköteles jövedéki terméket rendelni is illegális (pl. dohányzást helyettesítő nikotintartalmú vagy egyéb termékek). Ezek az eljárások a NAV mint nyomozó hatóság hatáskörébe tartozó költségvetési csalás és pénzmosás bűncselekménye miatt folynak, és a cigarettacsempészet specialitása okán kiterjedt bünszervezetek felderítése zajlik a háttérben. Magyarország földrajzi elhelyezkedéséből adódóan illegális cigaretta lerakattá is vált, az egyes eljárásokban egyre nagyobb mennyiségek jelennek meg. A NAV 2024. I–III. negyedében közel 22 milliárd forint értékben foglalt le illegális dohányterméket, ami több mint 17 ezer esetszámot, közel 100 millió szál cigarettát és 100 ezer kilogramm fogyasztási dohányt jelentett. A 2024. évi ún. „üres cigarettásdoboz”-felmérés feltárta: a nem hazánkban adózott termékek aránya 13,2-ről 17,3%-ra, a hamis termékek aránya pedig 5,2-ről 12,7%-ra emelkedett. Az MDKSZ kutatása szerint (7212 anonim kérdőív) a feketepiacon való részvétel és a demográfiai adatok között nincsen jelentős összefüggés.

gés, a vásárlók 30%-a (!) kizárólag internetes rendelés útján, ismerőstől vagy egyéb forrásból szerzi be a dohányterméket. A legális dohánypiac korábbi vásárlói nem feltétlenül a magas árak miatt, hanem azért fordultak a feketepiac irányába, mert dohányboltban nem kapható a kedvenc típusuk, jól bevált beszerzési forrásaik vannak és elégedettek a feketepiacon kapható termékkel. Az illegális dohányterméket fogyasztók alapvetően nem érzik bűnösnek magukat a tevékenységük miatt. Akként vélekednek, hogy a kereslet határozza meg a kínálatot; maguk is árulnak külföldi cigarettát, illetőleg nem foglalkoznak azzal, hogy ki honnan szerzi be a cigarettáját. Az egyre nagyobb méreteket öltő illegális dohánykereskedelem még további elburjánzása prognosztizálható, az ellene folytatott küzdelem a bűnüldöző szervek és a Magyar Állam részéről egyaránt az elkövetkezendő évek egyik prioritása lesz.